

DE BIJZONDERE PIJP VAN EEN 'LANDLOPER'

door Cora van Beek

Inleiding

Sinds enkele jaren ben ik in het bezit van een metaaldetector, waarmee ik als een ware 'landloper' de akkers rondom een boerderij in Effen bij Breda onderzoek.

Waarom nu juist deze boerderij? Welnu, op en rondom deze boerderij woonden en werkten mijn voorouders van 1730 tot 1865.

Het komt vrij vaak voor, dat op omgeploegde akkers ook pijpenkoppen liggen die ik altijd meeneem, en zeker de exemplaren die op het land van de voorouderlijke boerderij liggen. Het is immers heel goed mogelijk, dat juist deze pijpenkoppen door een van mijn voorouders werden gerookt!

Tot voor kort vond ik alleen maar gladde, onversierde pijpenkopjes, maar op zekere dag raapte ik een fraai bewerkte pijp op, waarvan ik de versiering nooit eerder had gezien. Voorwaar, mijn voorouders hadden een bijzondere smaak, en ook ik heb niet de aard naar vreemden!

Natuurlijk wilde ik meer weten over deze pijp, en ik toog ermee naar de expert op dit gebied: de conservator van het Pijpenkabinet in Amsterdam, Don Duco. Die reageerde meteen heel verrast: hoe ik aan deze pijp kwam? Ik had namelijk een pijp gevonden die in Nederland niet of nauwelijks bekend was, maar bovendien nooit eerder gevonden.

Beschrijving van de pijp

Het betreft hier een zogenaamde "manchetpijp", genoemd naar het verdikte steeleinde waarin een roer gestoken wordt. Op de pijp is een bloemversiering aangebracht (*afb. 1*). De malnaad is met een kam gladgestreken. Tijdens het vormen van de pijp ontstaat een braam tussen de twee malhelften. Deze wordt bijgesneden met een mes en vervolgens gladgestreken met een agaatsteen of kam (*1*). De pijp werd vervaardigd in het Rijnland en is te dateren tussen 1670 en 1720 (*2*).

Identieke pijpen

In Duitsland werd slechts één pijp van deze soort teruggevonden. Deze kwam tussen 1980 en 1983 te voorschijn in een kelder in Breisach-am-Rhein. Ondanks dat in Duitsland veel import uit Nederland is gevonden, is dit exemplaar volgens deskundigen een lokaal product (*3*). Overigens is de kwaliteit van de imitatiepijp uit Nederland beter dan de originele, lokale producten (onder andere uit Breisach).

In Nederland is slechts één pijp met identieke versiering bekend. Deze pijp

Afb. 1

(foto: Dick Hoeks, Breda)

is van latere makelij, namelijk negentiende-eeuws en werd vervaardigd uit meerschuijm (4). Het laatste is belangrijk, omdat in eerste instantie dit soort pijpen werd vervaardigd uit hout en daarna uit meerschuijm. Beide materialen werden populair in Midden-Europa. De Nederlandse pijp is dus min of meer een kopie van de vroegere meerschuijmpijs.

Er bestaat zelfs een enigszins vergelijkbare Franse variant in klei, echter *zonder versiering*. Het betreft hier een opmerkelijk product van de Franse fabrikant C. Duménil-Leurs, aangeduid met de benaming *écume*. De kop heeft de vorm van een zwaar model meerschuijmpijskop zoals die in de eerste helft van de 19e eeuw populair was (5).

NOTEN

- 1 Mededeling Johan Hesemans, Breda.
- 2 Mededeling D.H. Duco, Pijpenkabinet te Amsterdam.
- 3 Don Duco en Michael Schmaedecke 1988, p. 779 (p. 785-afb.3,8).
- 4 M. Koolen 1982, p. 116-117 (afb. 587).
- 5 Don Duco 1983, p. 1-7

LITERATUUR

- Duco, Don. C. Duménil, Leurs fils & cie. Een toonaangevende Franse pijpenfabriek. In: Pijpelijntjes, informatief blad over kleipijpen, jaargang IX, nummer 4, 1983.
- Duco, Don, en Schmaedecke, Michael. Tonpfeifenfunde aus der Grabung Kapuzinengasse in Breisach-am-Rhein. In: Fundberichte aus Baden-Württemberg, Band 13, 1988.
- Koolen, M. Tabakspijpjes 1600-1900. Pijpvondsten Grave, Velp en Escharen. Grave, 1982.